ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2011, 18(4), p. 1467–1484.

KITOKS POŽIŪRIS Į NUOSTOLIUS DĖL PIKTNAUDŽIAVIMO CIVILINIU PROCESU

Virgilijus Valančius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4593
Elektroninis paštas vvalancius@lvat.lt

Aurimas Brazdeikis

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 236 6170
Elektroninis paštas aurimas.brazdeikis@tf.vu.lt

Pateikta 2011 m. lapkričio 20 d., parengta spausdinti 2011 m. gruodžio 15 d.

Anotacija. *Šiame straipsnyje autoriai analizuoja bylinėjimosi išlaidų instituto kaip priemonės atlyginti dėl piktnaudžiavimo civiliniu procesu padarytus nuostolius aktualijas ir perspektyvas. Darbe atskleidžiama, kaip šis teisinis instrumentas, skatinant proceso operatyvumą ir ekonomiškumą, gali būti veiksmingai panaudotas prieš procesinį piktnaudžiavimą. Daroma išvada, kad prie šių tikslų įgyvendinimo turėtų prisidėti nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigalioję civilinio proceso įstatymo pakeitimai, o tam tikrais atvejais – kūrybiškas teisės normų taikymas. Įvertinę užsienio valstybių patirtį ir praktiką, autoriai pritaria privačios baudos, kuri būtų skiriama nuo piktnaudžiavimo nukentėjusio asmens naudai, įtvirtinimui Lietuvos civilinio proceso teisėje, tačiau pateikia keletą kritiškų pastabų dėl Lietuvoje pasirinkto šio instituto teisinio reglamentavimo turinio.*

Reikšminiai žodžiai: *civilinis procesas, piktnaudžiavimas civiliniu procesu, bylinėjimosi išlaidos, privati bauda, nuostolių atlyginimas.*

© Mykolo Romerio universitetas, 2011
© Mykolas Romeris University, 2011

Įvadas

2002 metais priimdamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą[1] (toliau – ir CPK) įstatymų leidėjas *inter alia* siekė, kad naujasis kodeksas sudarytų sąlygas neleisti piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis[2]. Šiuo tikslu civiliniame procese buvo įdiegta nemažai procesinių instrumentų (pvz., sprendimas už akių)[3], kurie, nors ir nėra tiesiogiai nukreipti prieš šį teisės pažeidimą, tačiau gali tapti veiksmingu įrankiu nubausti piktnaudžiaujančią šalį. Iš tiesų vargu ar galima nesutikti su prof. P. Taelmanu, kad proceso teisės normų aiškumas ir paprastumas, procesinių spragų ir spąstų pašalinimas yra patikimiausia garantija prieš piktnaudžiavimą procesu. Jei įtraukdamas atitinkamas procesines garantijas prieš netinkamą naudojimąsi procesu įstatymas *de facto* pašalintų piktnaudžiavimo galimybes, piktnaudžiavimas procesu išnyktų pats savaime[4]. Deja, sukurti procesinę aplinką, kurioje neliktų vietos procesiniam piktnaudžiavimui, nėra paprasta. Tikėtis, kad piktnaudžiavimas išnyks pats savaime, taip pat būtų pernelyg optimistiška. Priremti prie sienos nesąžiningus proceso dalyvius gali nebent procesinių gynybos priemonių bei instrumentų įvairovė.

Tačiau net ir tobulos teisinės gynybos priemonės nėra visagalės. Užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir jo padariniams gali nepavykti. Be to, kai nustatomas procesinis teisės pažeidimas, gali kilti poreikis asmeniui taikyti ne tik įprastines teisinės gynybos priemones (pvz., atmesti tam tikrą nepagrįstą prašymą), bet ir konkrečias teisinės atsakomybės priemones. Teisės normos tampa bejėgės, ne tik kai jos yra ignoruojamos, bet ir tada, kai nėra veiksmingų sankcijų arba tos sankcijos nėra taikomos[5]. Atrodo, kad nacionalinio civilinio proceso įrankių arsenalas procesinio piktnaudžiavimo nuostolių atlyginimo srityje buvo ir ne itin gausus, ir ne itin dažnai naudojamas.

2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą (toliau – ir CPK pakeitimo ir papildymo įstatymas), kuriuo buvo pakeisti ar papildyti beveik pusė kodekso straipsnių. Analizuojant CPK pakeitimo ir papildymo įstatymą, matyti, kad įstatymų leidėjas neliko abejingas piktnaudžiavimo procesu problemai. Nemažai šio teisės akto normų yra skirtos užkirsti kelią nesąžiningo elgesio apraiškoms. Tačiau, mūsų manymu, reikšmingi bei aktualūs

---

1 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

2 *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projekto* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-07-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=147584&p_query=&p_tr2=>; *Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso IV–VII dalių projekto* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-07-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=152966&p_query=&p_tr2=>.

3 Plačiau apie Civilinio proceso kodekso naujoves žr.: Valančius, V. What are the novelties of the new Code of Civil Procedure of Lithuania? *Revista de processo: Publicação oficial do IBDP – Instituto Brasileiro de Direito Processual*. São Paulo: Revista dos tribunais. 2006, 31(134): 143–156; Valančius, V. Kai kurie naujojo Civilinio proceso kodekso bruožai. *Jurisprudencija.* 2002, 28(20): 192–201.

4 Taelman, P. Abuse of Procedural Rights. Regional Report: Belgium-The Netherlands. In: *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Taruffo, M. (ed.). The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 146–147.

5 Van Rhee, C. H. The law's delay; an introduction. In: *The law's delay*: *essays on undue delay in civil litigation*. Van Rhee, C. H. (ed.). Antwerp: Intersentia, 2004, p. 17.

pakeitimai buvo padaryti ir nuostolių dėl piktnaudžiavimo procesu atlyginimo srityje. Šiuo aspektu pirmiausia atkreiptinas dėmesys į bylinėjimosi išlaidų normų pakeitimus ir privačios baudos įtvirtinimą. Mūsų manymu, iki CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo teismų praktika, regis, iš dalies buvo pamiršusi nacionalinėje proceso teisėje seniai žinomą procesinį instrumentą – bylinėjimosi išlaidas – kaip priemonę kovoje prieš piktnaudžiavimą procesu. Minėtu tikslu šio instituto normos buvo gana retai eksplicitiškai taikomos. Privati bauda kaip procesinės teisinės atsakomybės priemonė, skirta kompensuoti nuo piktnaudžiavimo nukentėjusio proceso dalyvio praradimus, iki 2011 m. spalio 1 d. Lietuvos civilinio proceso teisėje apskritai nebuvo paplitusi.

Taigi šio tyrimo objektas yra bylinėjimosi išlaidos ir privati bauda kaip priemonės atlyginti dėl piktnaudžiavimo procesu patirtus nuostolius. Autoriai siekia aptarti ir išanalizuoti kai kuriuos šių teisinių instrumentų taikymo aspektus ir aktualijas, problemas bei ypatumus, taip pat užsienio valstybių patirtį. Tai, mūsų manymu, turėtų sudaryti prielaidas veiksmingai taikyti anksčiau paminėtas priemones prieš piktnaudžiavimą procesu, taip pat pateikti atsakymus į kai kuriuos klausimus, kurie gali kilti įsigaliojus CPK pakeitimo ir papildymo įstatymui. Savo ruožtu, kuo efektyvesnės bus aptariamos priemonės, tuo didesnis turėtų būti jų prevencinis poveikis potencialiems piktnaudžiautojams.

Tenka pripažinti, kad Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje minėtiems klausimams dėmesio skirta nedaug. Aptariant piktnaudžiavimą procesu civilinio proceso vadovėliuose, atsižvelgiant į jų specifiką, paprastai apsiribojama minimaliu aptarimu[6]. Kiek tai susiję su bylinėjimosi išlaidomis, paminėtina R. Simaičio monografija „Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese“[7], taip pat Civilinio proceso kodekso komentaras[8]. Kita vertus, dėl privačios baudos kaip priemonės nubausti už procesinį piktnaudžiavimą aktualių mokslinių publikacijų, išskyrus vieno iš šio straipsnio autorių parengtą daktaro disertaciją[9], apskritai nėra. Didžioji dalis CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo normų įsigaliojo 2011 m. spalio 1 d., todėl teisės doktrinos, kurioje būtų aptariamos teisinio reguliavimo naujovės, taip pat stinga.

Šio darbo tikslams pasiekti, tyrimo šaltiniams analizuoti buvo kompleksiškai taikomi analitinis, sisteminis, teleologinis, loginis, apibendrinimo ir kiti mokslinio tyrimo metodai. Lyginamuoju metodu pažvelgta į užsienio valstybių teisinį reguliavimą ir mokslo pasiekimus, jų pagrindu padarytos atitinkamos išvados bei pateikti aktualių klausimų sprendimo variantai. Sisteminiu, analitiniu, loginiu metodais analizuojamas nacionalinis teisinis reguliavimas, teismų praktika bei atskleisti ir ištirti jų probleminiai aspektai, pateikti pasiūlymai.

---

6 Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, I tomas, p. 373–388; Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*: *vadovėlis.* Vilnius: Justitia, 2004, I tomas, p. 197–198.

7 Simaitis, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 333–338.

8 Driukas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004, p. 241–242.

9 Brazdeikis, A. *Piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.

1. Bylinėjimosi išlaidos kaip priemonė prieš piktnaudžiavimą procesu

JAV mokslininkai, atlikę ekonominę sankcijų prieš lengvabūdiškus ieškinius analizę, padarė išvadą, kad taikytinų sankcijų dydis turėtų būti daugiau orientuojamas į atgrasymą nuo piktnaudžiavimo nei į nukentėjusiojo asmens praradimų kompensavimą. Be to, sankcijas tikslinga „sudvejinti“, t. y. dalį sumos skirti proceso dalyvio, o kitą dalį – valstybės naudai. Bet kuriuo atveju sankcijų taikymo procedūros turėtų būti kiek galima pigesnės ir paprastesnės. Tik tokiu būdu jos gali būti socialiai ir ekonomiškai pateisinamos[10]. Šioms mintims pritaria ir A. Zuckermanas, pažymėdamas, kad sankcijų taikymo procedūros neturėtų sukurti papildomo darbo teismui[11].

Deliktinės atsakomybės taikymas, kaip piktnaudžiavimo procesu padarinys, yra laikui ir išlaidoms imli procedūra, reikalaujanti laikytis įprastinės materialinių teisinių reikalavimų nagrinėjimo tvarkos[12], nustatyti ir įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Be to, šis procesas negarantuoja visapusiškai teigiamo ir naudingo rezultato (pvz., gali likti neatlyginta dalis procese dėl atsakomybės taikymo patirtų bylinėjimosi išlaidų, ieškinys patenkintas tik iš dalies). Todėl ir CPK 95 straipsnio 1 dalyje minimas prašymas atlyginti nuostolius, kurį mes suvokiame kaip materialinį teisinį reikalavimą taikyti civilinę atsakomybę, nėra labai ekonomiška ir veiksminga priemonė prieš procesinį piktnaudžiavimą[13]. Viską pasvėrus (laiką, papildomas išlaidas ir kt.), proceso šaliai paprastai turėtų kilti mintis, kad gali būti kur kas naudingiau nereikalauti atlyginti nuostolių pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles. Juolab kad tokio prašymo pateikimas gali tik dar labiau užaštrinti ir taip sudėtingus, konfliktinius ginčo šalių santykius. Matyt, dėl šios priežasties ir Lietuvos teismų praktikoje tokie prašymai reti.

Iš tiesų nelengva būtų diskutuoti su J. W. Wade, teigiančiu, kad kovoje su piktnaudžiavimu atitinkamoje byloje procesiniai instrumentai gali būti kur kas veiksmingesni

---

10 Plačiau apie tai žr.: Polinsky, M. A.; Rubinfeld, D. L. Sanctioning Frivolous Suits: An Economic Analysis [interaktyvus]. *The Georgetown Law Journal*. 1993-1994, 82: 397–435 [žiūrėta 2011-03-13]. <www.heinonline.org>.

11 Zuckerman, A. *Zuckerman on civil procedure: principles of practice*. London: Sweet and Maxwell, 2006, p. 456.

12 Šiuo aspektu galima diskutuoti su R. Simaičiu, teigiančiu, kad atlyginimo už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis klausimas gali būti sprendžiamas pagal reikalavimų dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo nagrinėjimo procedūrines taisykles (Simaitis, R., *supra* note 7, p. 335). Pirmiausia tokių taisyklių Lietuvos civiliniame procese iš esmės nėra (šio teiginio teisingumui pagrįsti pakanka žvilgtelėti į tai, kaip detaliai reglamentuojamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas Anglijos civilinio proceso taisyklėse. Žr. *Civil Procedure Rules* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/rules.htm>). Be to, reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo pagal esmę yra materialinio teisinio pobūdžio reikalavimas, kuris turėtų būti nagrinėjamas iš esmės taip pat kaip ir kiti panašaus pobūdžio reikalavimai, nebent įstatymas jam nustatytų specialią, supaprastintą nagrinėjimo procedūrą. Tai įmanoma, bet nėra padaryta. Tad vargu ar patys teismai šiuo atveju galėtų susikurti savas taisykles ar tradicijas materialinio teisinio pobūdžio reikalavimams spręsti.

13 Plačiau šiuo klausimu iš Amerikos teisinės sistemos perspektyvų, kur į deliktą dėl nepagrįsto civilinio proceso pradėjimo neretai taip pat žiūrima skeptiškai, žr. Campbell, W. C. Groundless Litigation and the Malicious Prosecution Debate: A Historical Analysis [interaktyvus]. *Yale Law Journal*. 1979, 88: 1218–1237 [žiūrėta 2010-05-02]. <www.westlaw.com>.

nei deliktų teisės suteikiamos galimybės[14]. Todėl civilinio proceso teisėje turėtų būti ieškoma alternatyvių ir veiksmingesnių priemonių prieš piktnaudžiavimą procesu, kartu sudarant galimybes kompensuoti tam tikrus nukentėjusio asmens praradimus ir taip sumažinti deliktinių reikalavimų poreikį.

Šiuo aspektu, mūsų manymu, nacionalinės civilinio proceso teisės nuošalėje nepagrįstai ilgai iš esmės liko tai, kad proceso dalyvio išlaidos, patirtos dėl kito asmens piktnaudžiavimo procesu, galėtų būti dažniau ir teisingiau atlyginamos pasitelkiant bylinėjimosi išlaidų institutą. Tai pakankamai veiksmingas ir santykinai nesudėtingas procesinis instrumentas, galintis ne tik atgrasyti nuo procesinių piktnaudžiavimų, bet ir kompensuoti tuos dėl jų patirtus praradimus, kurie patenka į bylinėjimosi išlaidų kategoriją. Iki CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo civilinio proceso įstatymas *expressis verbis* nenumatė galimybės nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ir paskirstymo taisyklių dėl netinkamo byloje dalyvaujančio asmens procesinio elgesio. Tai mažino šios priemonės efektyvumą kovoje su piktnaudžiavimu, nors ir buvo pavienių pavyzdžių, kai bylinėjimosi išlaidos buvo priteisiamos atsižvelgiant į bylos dalyvių procesinį elgesį[15]. Tačiau nuo 2011 m. spalio 1 d. įstatymų leidėjas įtvirtino konkrečias taisykles, leidžiančias teismui nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir atlyginimo taisyklių, įvertinant šalies procesinio elgesio tinkamumą (sąžiningumą) ir priežastis, dėl kurių jos susidarė[16]. Taigi teismai neturėtų šių nuostatų praleisti pro akis ir, susidūrę su nesąžiningu elgesiu, turėtų ryžtingai naudotis šiais patobulintais instrumentais.

Atkreiptinas dėmesys ir į atstovavimo išlaidų atlyginimo klausimo sprendimo galimybes, kai kitas proceso dalyvis piktnaudžiauja procesu. CPK 98 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šalies išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba, atsižvelgiant į konkrečios bylos sudėtingumą ir advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas, yra priteisiamos ne didesnės, kaip yra nustatyta teisingumo ministro kartu su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku patvirtintose rekomendacijose dėl užmokesčio dydžio. Civilinio proceso kodekse nėra aiškios nuostatos, kuri apskaičiuojant priteistiną aptariamų bylinėjimosi išlaidų sumą leistų teismui atsižvelgti į piktnaudžiavimą procesu. Tačiau Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio[17] 11 punkte

14 Wade, J. W. On Frivolous Litigation: A Study of Tort Liability and Procedural Sanctions [interaktyvus]. *Hofstra Law Review.* 1986, 14(3) [žiūrėta 2011-03-13]. <www.heinonline.org>.

15 Žr., pvz., Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartį civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva" v. UAB „Aukštaitijos traktas"* (bylos Nr. 2A-425-212/2009).

16 CPK 93 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Šalies procesinis elgesys laikomas tinkamu, jeigu ji sąžiningai naudojosi procesinėmis teisėmis ir sąžiningai atliko procesines pareigas". Galimybė atsižvelgti į šalies elgesio tinkamumą numatyta ir sprendžiant bylinėjimosi išlaidų atlyginimo valstybei (CPK 96 str.), taip pat jų paskirstymo, kai byla baigiama nepriimant teismo sprendimo dėl ginčo esmės (CPK 94 str.), klausimus.

17 Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymas Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo". *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 54-1845.

nustatyta, kad „teismas išimtiniais atvejais gali nukrypti nuo šių rekomendacijų 8 punkte nustatytų maksimalių dydžių, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes ir vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais (pavyzdžiui, kai advokatas arba advokato padėjėjas teikia teisines paslaugas itin sudėtingoje byloje ir pan.)“. Taigi ši nuostata, mūsų manymu, įgalina teismą, sprendžiant išlaidų advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti atlyginimo klausimą, be kita ko, atsižvelgti į tai, ar procese buvo elgiamasi tinkamai, ar nebuvo piktnaudžiaujama, taip pat nustatyti teisingą atlyginimo sumą.

Apskritai bylinėjimosi išlaidų paskirstymas ir iš jų kylantys proceso dalyvių reikalavimai bei reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo (civilinės atsakomybės taikymo), autorių nuomone, neturėtų būti tapatinami ir painiojami. Nors minėti institutai išties gali turėti (ir turi) nemažai bendro, tam tikrų sankirtos taškų, tačiau bylinėjimosi išlaidos yra ir turi likti procesinis institutas, kuriame priimami sprendimai nėra (neturėtų būti) vien tik civilinės atsakomybės taikymas *stricto sensu*. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas turėtų remtis protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitais iš esmės lanksčiais kriterijais, leidžiančiais šį klausimą išnagrinėti operatyviai, supaprastinta tvarka, įvertinant bylinėjimosi išlaidų susidarymo specifiką ir kontekstą, o ne užvedant iš esmės naują bylą, ko, autorių nuomone, turėtų būti reikalaujama civilinę atsakomybę visiškai perkėlus į bylinėjimosi išlaidų institutą. Juolab kad toks perkėlimas vargu ar apskritai įmanomas ir galimas. Bylinėjimosi išlaidų ir jų paskirstymo bei deliktinės civilinės atsakomybės taikymo principai, tikslai, funkcijos ir interesai, į kuriuos turėtų būti atsižvelgta sprendžiant šiuos klausimus, nėra identiški, konceptualiu požiūriu šie institutai, be jokios abejonės, skirtingi[18]. Civilinės atsakomybės normos galėtų būtų taikomos nebent tais atvejais, kai būtina užpildyti bylinėjimosi išlaidų instituto reglamentavimo spragas procesiniame įstatyme[19].

Mūsų manymu, civilinės bylos nagrinėjimo metu patirtos sąnaudos, kurios patenka į bylinėjimosi išlaidų sritį, visų pirma turėtų būti atlyginamos būtent pasitelkus procesinį bylinėjimosi išlaidų paskirstymo mechanizmą, o su tuo susiję reikalavimai neturėtų būti laikomi materialinio teisinio pobūdžio reikalavimais dėl nuostolių atlyginimo, t. y. civilinės atsakomybės taikymo[20], nes dėl jos, kaip minėta, šio proceso metu, mūsų manymu, *stricto sensu* nėra (neturėtų būti) sprendžiama[21]. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija 2003 m. nurodė, kad atstovavimo teisme išlaidos, patirtos teis-

18 Plačiau apie bylinėjimosi išlaidas žr. Simaitis, R., *supra* note7; apie civilinę atsakomybę, pvz., Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

19 Plačiau apie subsidiarų Civilinio kodekso normų taikymą, pašalinant teisės spragas, žr. Simaitis, R. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimas įsigaliojus naujiesiems Civiliniam ir Civilinio proceso kodeksams. *Teisė*. 2003, 47.

20 Tačiau, pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 15 d. nutartimi (civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Militzer and Munch Fortransas“ v. Vokietijos bendrovė „Lex System“ GmbH* (bylos Nr. 3K-3-589/2006) ieškovui, pareiškusiam ieškinį dėl žalos atlyginimo, buvo priteistos ir nagrinėjant ankstesnę civilinę bylą neatlygintos bylinėjimosi išlaidos.

21 Reikalavimai dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, mūsų manymu, turėtų būti laikomi procesinės teisinės prigimties, nes jų objektas yra su byla susijusios išlaidos, be to, jų paskirstymas spręstinas pagal civilinio proceso teisės normas ir principus. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 8 d. nutartį civilinėje byloje *akcinė bendrovė „Kasyba“ v. akcinė bendrovė „Lietuvos taupomasis bankas“* (bylos Nr. 3K-7-861/2001).

me ginčijant nuobaudos paskyrimą administracinio teisės pažeidimo byloje, priskirtinos administracinių teisės pažeidimų *proceso* teisinio reguliavimo sferai ir į CK 6.249 bei 6.271 straipsnių reguliavimo sritį nepatenka[22]. Lietuvos civilinės teisės doktrinoje, komentuojant nuostolių sampratą civilinės atsakomybės instituto kontekste, taip pat nurodoma, kad išlaidos, susijusios su nuostolių išieškojimu teismo tvarka, nėra priskiriamos prie nuostolių, todėl jos atlyginamos pagal specialiąsias taisykles, nustatytas CPK (CPK 93–98 str.)[23]. Pasakytina, kad, pavyzdžiui, Estijoje proceso dalyvis neturi teisės pareikšti asmeniui, turinčiam pareigą atlyginti procesines išlaidas, reikalavimą dėl šių išlaidų atlyginimo reikalavimo dėl žalos atlyginimo ar kita analogiška forma ne proceso dėl išlaidų nustatymo metu arba daugiau nei nustatyta jo metu (Estijos civilinio proceso kodekso[24] 174 str. 7 d.)[25]. Kanados Ontarijo provincijoje taip pat laikomasi pozicijos, kad asmuo neturi savarankiško ieškinio dėl išlaidų, susijusių su gynimusi nuo civilinio ieškinio, teisės. Reikalavimas dėl šių išlaidų yra susijęs su procesu ir jo patenkinimo negali būti siekiama vėliau pareiškiant ieškinį[26]. Anglijoje, išskyrus labai retas išimtis, apskritai nepripažįstama teisė reikalauti atlyginti nuostolius dėl nepagrįsto civilinio proceso inicijavimo. Toks sprendimas, be kita ko, grindžiamas aplinkybe, kad paskirstant bylinėjimosi išlaidas galima atitinkamai įvertinti ir šalies procesinį elgesį[27].

Dėl analogiškos pagrindinės taisyklės įtvirtinimo arba bent jau teismų praktikos šia linkme formavimo, mūsų manymu, reikėtų svarstyti ir Lietuvoje. Leisti spręsti iš esmės tą patį klausimą, t. y. kas turi atlyginti (patirti) atitinkamas bylinėjimosi išlaidas, tiek jų paskirstymo procedūroje, tiek nagrinėjant reikalavimą dėl deliktinės civilinės atsakomybės taikymo yra neracionalu ir neekonomiška. Tokia padėtis sukelia papildomų neaiškumų ir sudėtingų teisės taikymo klausimų[28]. Juolab, kaip minėta, nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigalioję CPK pakeitimai konkrečiai numato galimybę nukrypti nuo bendrųjų byli-

---

22 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis administracinėje byloje *R. M. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. A[4]–689/2003).

23 Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 343.

24 *Graždanskij processualnyj kodeks Estonskoj Respubliki* [Civil procedure code of the Republic of Estonia] [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-07]. <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/rto/pae/2005/pae_nr18_28-12-2005.pdf>.

25 Pasak V. O. Abolonino, pagal Vokietijos teisę, būtina skirti žalą, kurią ieškovas padaro piktnaudžiaujant teise į ieškinį, ir atsakovo bylinėjimosi išlaidas, kurios išieškomos atskirai (Abolonin, V. O. *Zloupotreblenie pravom na isk v graždanskom processe Germanii* [Abuse of a right to claim in german civil procedure]. Moksva: Volters Kluver, 2009, p. 120). Lietuvos teisės doktrinoje taip pat pasitaiko panašių užuominų. Pvz., viename iš Lietuvos civilinio proceso vadovėlių nurodoma, kad kalbant apie nuostolių, numatytų CPK 440 str. (jie sietini su piktnaudžiavimu teismo įsakymo procedūra), atlyginimą, pabrėžtina, jog galvoje turimos ne bylinėjimosi išlaidos, o nuostoliai materialiosios teisės prasme (žr. Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009, IV tomas, p. 579).

26 Perell, P. M. A Survey of Abuse of Process. In: *Annual Review of Civil Litigation*, *2007*. Toronto: Thomson Carswell, 2007, p. 264.

27 Andrews, N. *English civil procedure: fundamentals of the new civil justice system*. Oxford: Oxford university press, 2003, p. 409–410.

28 Pvz., kokia yra teismo sprendimo *res judicata* galia ir veikimo ribos, jei vienoje byloje įsiteisėjusiu teismo sprendimu išspręstas klausimas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo kitoje byloje yra iš naujo persvarstomas pasinaudojant civilinės atsakomybės institutu.

nėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, be kita ko, atsižvelgiant į tai, ar proceso dalyvis sąžiningai naudojosi procesinėmis teisėmis ir sąžiningai atliko procesines pareigas.

Taigi, mūsų manymu, reikalauti patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiškiant savarankišką ieškinį naujoje byloje turėtų būti galima tik išimtiniais atvejais[29], kai gauti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą remiantis procesinėmis teisės normomis, buvo visiškai arba iš esmės neįmanoma dėl tam tikrų objektyvių priežasčių (pvz., nebuvo ir negalėjo būti žinoma, kad kita šalis elgėsi netinkamai). Panašu, kad šia kryptimi praktiką formuoja Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Šio teismo išplėstinė teisėjų kolegija vienoje iš išnagrinėtų bylų pažymėjo, kad, vadovaujantis Administracinių bylų teisenos įstatymu, „pareiškėjas turėjo galimybę prašyti priteisti atstovavimo išlaidas, patirtas <...> administraciniame teisme nagrinėjant <...> skundą <...>. Byloje nėra duomenų, kad pareiškėjas tokį prašymą būtų teismui pateikęs ir jis būtų jį atmetęs arba kad buvo kitų priežasčių, dėl kurių pasinaudoti minėta procesiniame įstatyme numatyta galimybe buvo neįmanoma arba pernelyg sudėtinga. Todėl <...> kolegija nevertina šių išlaidų kaip žalos Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalies prasme. Procesinių (atstovavimo) išlaidų priteisimo pirmiausia turi būti siekiama tame procese, kuriame jos buvo patirtos.“[30]

Pažymėtina, kad paskirstant bylinėjimosi išlaidas atsižvelgiant į tai, ar šalis nepiktnaudžiavo procesu, nedera pamiršti pagrindinių tinkamo (sąžiningo) proceso reikalavimų (teisės būti išklausytam, tiesioginio dalyvavimo tiriant įrodymus, procesinių staigmenų negalimumo ir pan.), nors šis procesas ir nėra (neturėtų būti) civilinės atsakomybės taikymas *stricto sensu*. 2002 m. CPK yra vos kelios teisės normos, kurios reglamentuoja bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimo nagrinėjimo procedūrinius aspektus, todėl reikėtų vengti tokios situacijos, kuri, B. C. Keelingo žodžiais kalbant, reikštų, kad „sankcijos taikymui reikia mažiau proceso nei šaldytuvo areštui“[31]. Įstaty-

29 Šiuo aspektu yra įdomi Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartis. Šioje byloje Konstitucinis Teismas konstatavo, jog atstovavimo teisme išlaidų pašalinimas iš nuostolių, kurie gali būti atlyginti pagal Rusijos Federacijos CK 15, 16 ir 1069 straipsnius, reiškia netinkamą teisės normų aiškinimą, pažeidžiantį jų konstitucinę teisinę prasmę. Pasakytina, kad minėti Rusijos Federacijos CK straipsniai reglamentuoja civilinės atsakomybės santykius (žr. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas (*Graždanskij kodeks Rossijskoj Federacii* [Civil code of the Russian Federation] [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-04]. <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072-003.htm>), o tuo metu galiojęs Rusijos Federacijos arbitražo proceso kodeksas apskritai nenumatė galimybės atlyginti šalims atstovavimo teisme išlaidų. Atsižvelgdamas į tai, arbitražo teismas, dėl kurio sprendimo Konstituciniam Teismui skundėsi pareiškėjas, jo ieškinį dėl atstovavimo išlaidų atmetė, teigdamas, kad šių išlaidų paskirstymo klausimą reglamentuoja proceso teisės normos, o jos, savo ruožtu, nenumato tokių išlaidų, kurių reikalavo bendrovė, atlyginimo. Taigi RF Konstitucinis Teismas įžvelgė konstitucinę problemą, kai atstovavimo išlaidos negalėjo būti priteistos nei pagal proceso, nei pagal materialines (civilinės atsakomybės) teisės normas. Žr. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartis byloje Nr. 22-O „Pagal akcinės bendrovės „Bolševik“ skundą dėl konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo Rusijos Federacijos civilinio kodekso 15, 16 ir 1069 straipsniais“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-05-04]. <http://ksportal.garant.ru:8081/SESSION/S__qJ8svPi7/PILOT/main.html>.

30 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis administracinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Baltic Orthoservice“ v. Lietuvos valstybė ir kt.* (bylos Nr. A[756]-34/2011).

31 Keeling, B. C. Toward a Balanced Approach to “Frivolous” Litigation: A Critical Review of Federal Rule 11 and State Sanctions Provisions [interaktyvus]. *Pepperdine Law Review*. 1994, 21: 1087 [žiūrėta 2010-03-02]. <www.heinonline.org>.

mų leidėjas apskritai turėtų apsvarstyti, ar nederėtų kur kas detaliau sureglamentuoti procedūrinių bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimų[32].

Įdiegus galimybę paskirstyti bylinėjimosi išlaidas atsižvelgiant į proceso dalyvių elgesį ir siekiant išvengti šių išlaidų „perskirstymo“ naujoje civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo, taip pat labai svarbu, kad sprendimo dėl šių išlaidų priėmimo mechanizmas taptų lankstesnis. Pavyzdžiui, pagal šiuo metu vyraujančią teismų praktiką, advokato atstovavimo išlaidos negali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidų dydį patvirtinantys įrodymai nepateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos[33]. Mūsų manymu, CPK pakeitimo ir papildymo įstatyme įtvirtintos naujovės, pagal kurias galima paskirstyti bylinėjimosi išlaidas atsižvelgiant į šalių procesinę elgseną, atveriančios platesnes galimybes užkardyti piktnaudžiavimą, kompensuoti dėl jo patiriamus praradimus, nebus pakankamai veiksmingos, jei ir toliau atstovavimo išlaidų, kurios dažnai sudaro didžiąją dalį visų bylinėjimosi išlaidų, priteisimas bus įspraustas į tokius griežtus procedūrinius rėmus. Šiuo metu egzistuojantis teisinis reguliavimas neproporcingai suvaržo teisę gauti pagrįstai patirtų protingų atstovavimo sąnaudų atlyginimą, o drauge mažina ir bylinėjimosi išlaidų instituto efektyvumą prieš nesąžiningą procesinį elgesį. Todėl, regis, buvo racionalu papildyti CPK 98 straipsnio 1 dalį, sudarant galimybes atstovavimo išlaidų prašyti ir jas pagrįsti po bylos išnagrinėjimo. Juolab kad panaši sistema jau ilgus metus sėkmingai funkcionuoja administracinių bylų teisenoje[34]. Pirminiame CPK pakeitimo ir papildymo projekte[35] buvo siūloma nustatyti, kad prašymai dėl atstovavimo išlaidų atlyginimo, nepaduoti teismui iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, sprendžiami šio Kodekso 277 straipsnio nustatyta tvarka (dėl papildomo sprendimo priėmimo). Deja, tačiau ši nuostata galiausiai nebuvo priimta. Kita vertus, įstatymų leidėjas įtvirtino ir iš esmės naują priemonę prieš piktnaudžiavimą, kuri, be kita ko, leidžia kompensuoti nukentėjusiojo asmens praradimus (tiek turtinius, tiek neturtinius). Tai – privati bauda.

2. Privati bauda kaip priemonė prieš piktnaudžiavimą procesu

Prancūzijos civilinio proceso kodekso 32^1 straipsnis nustato, kad tam, kas veikia procese siekdamas užvilkinti bylą arba piktnaudžiaudamas, gali būti skirta civilinė bauda nuo 15 iki 1 500 eurų, neskaitant nuostolių atlyginimo, kurio gali būti reikalaujama[36].

---

32 Pvz., Estijoje bylinėjimosi išlaidoms iš viso skirta beveik 60 straipsnių ir yra atskiras skirsnis, kuriame reglamentuojami iš esmės vien tik procedūriniai bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimai.

33 Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IMG Company“ v. A. M.* (bylos Nr. 3K-3-335/2010); 2007 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. L. v. E. K.* (bylos Nr. 3K-3-447/2007).

34 Pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo (*Valstybės žinios*. 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566) 45 str. 1 d., prašymai dėl išlaidų atlyginimo, nepaduoti teismui iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, turi būti paduoti teismui ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo sprendimo įsiteisėjimo.

35 Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-1409 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-11-19]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=>.

36 Prancūzijos Respublikos civilinio proceso kodeksas (*Code de procédure civile*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-22]. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716&dateTexte=20090902>.

Tačiau N. Cayrolas, analizuodamas Prancūzijos CPK numatytas galimybes reikalauti nuostolių dėl piktnaudžiavimo procesu atlyginimo, yra linkęs jas atriboti nuo civilinės atsakomybės. Jo pozicija grįstina iš tiesų įdomia Prancūzijos teismų praktika priteisiant šiuos nuostolius. Prancūzijos Kasacinio Teismo jurisprudencijoje būta atvejų, kai jie buvo priteisti, net kai priešinga šalis nieko neprašė. Patirtų nuostolių dydį, N. Cayrolo teigimu, teismai apskritai retai kada vertina ir nagrinėja. Šių nuostolių paskirtis yra labiau atgrasyti nuo piktnaudžiavimo, nei kompensuoti sąžiningos šalies praradimus. Taigi nors teismai remiasi (Prancūzijos) Civilinio kodekso 1382 straipsniu, įtvirtinančiu generalinio delikto taisyklę, tačiau civilinės atsakomybės sąlygų nustatymo priteisiant šiuos nuostolius paprastai nereikalaujama[37].

Apskritai, turint omenyje, kad naujojo Prancūzijos civilinio proceso kodekso 628 straipsnyje minima kompensacija, kuri priteisiama nukentėjusiam nuo piktnaudžiavimo teise į kasaciją, yra riboto dydžio (galima priteisti ne daugiau kaip 3000 eurų sumą), ją iš esmės galima lyginti su privataus pobūdžio (kito asmens naudai skirtina) bauda, o ne klasikiniu nuostolių atlyginimu kaip civilinės atsakomybės taikymu *stricto sensu*.

Panašaus pobūdžio procesinė priemonė yra numatyta ir JAV Federalinių civilinio proceso taisyklių[38] 11 straipsnyje. Pagal šią normą[39], proceso dalyvio prašymu, teismas gali įpareigoti asmenį, piktnaudžiaujantį procesu, atlyginti pašymą pateikusios šalies atstovavimo ir kitas su padarytu pažeidimu tiesiogiai susijusias išlaidas[40]. Tačiau teismas nėra įpareigotas priteisti visišką patirtų išlaidų atlyginimą. Ši sankcija privalo apsiriboti tokiu dydžiu, kurio pakanka atgrasyti asmenis nuo tokio ar panašaus elgesio pakartojimo[41].

Italijos civilinio proceso kodekso 96 straipsnio 1 dalyje taip pat yra numatyta galimybė priteisti nuostolius dėl piktnaudžiavimo procesu. Tačiau Italijos teisės doktrinoje teigiama, kad šių nuostolių atlyginimas nesietinas su deliktinės civilinės atsakomybės pagal Italijos civilinio kodekso 2043 straipsnį taikymu. Ir tai visiškai suprantama. Atsižvelgiant į tai, kad praradimus dėl piktnaudžiavimo procesu apskaičiuoti iš esmės yra neįmanoma, Italijos teismai šiuos nuostolius priteisia *ex aequo et bono* (iš lot. – kaip reikalauja teisingumas ir padorumas)[42]. Be to, 2009 m. Italijos civilinio proceso kodekso 96 straipsnis buvo papildytas 3 dalimi, kurioje numatyta teismo teisė (net ir *ex officio*) iš

---

37 Cayrol, N. *Action en justice* [interaktyvus]. JurisClasseur: LexisNexis, 2007 [žiūrėta 2009-05-09], par. 173. <www.lexisnexis.fr>.

38 *Federal Rules of Civil Procedure* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-02]. <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/Rule1.htm>.

39 Pabrėžtina, kad Federalinių civilinio proceso taisyklių 11 straipsnio (a) ir (b) dalyse yra konkrečiai apibrėžti atvejai, kada ši norma gali būti taikoma.

40 Pasakytina, kad pagal „amerikietiškąją“ taisyklę, JAV proceso dalyviai paprastai patys dengia savo atstovavimo išlaidas ir negauna jokio patenkinimo iš bylą pralaimėjusios šalies.

41 Gensler, S. S. Rule 11. Practice Commentary. *Federal Rules of Civil Procedure, Rules and Commentary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-03]. <www.westlaw.com>.

42 Carpi, F.; Colesanti, V.; Tarufo, M. *Commentario breve al codice di procedura civile*. Complemento giurisprudenziale. Padova: Cedam, 1998, p. 96–97; Italijos Kasacinio Teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas *Eni s. p. a.* byloje, Nr. 3057 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-28]. <http://www.altalex.com/index.php?idnot=45808&idstr=20>.

pralaimėjusios šalies kitai šaliai priteisti teisingą pinigų sumą. Italijos teismų praktikoje šis pakeitimas iš esmės įvertintas kaip privačios baudos instituto įtvirtinimas[43].

Panaši padėtis yra ir Belgijoje. Belgijos teismų kodekso[44] 780bis straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kuri naudojasi procesu akivaizdžiai vilkinimo ar kitu netinkamu (neteisėtu) tikslu, gali būti skirta bauda nuo 15 iki 2 500 eurų, neskaitant nuostolių, kurių gali būti pareikalauta. Tačiau nuostolių dėl piktnaudžiavimo procesu atlyginimas, nesant galimybių tiksliai nustatyti patirtų nuostolių dydžio, nustatomas *ex aequo et bono*[45] ir tai yra įprasta praktika[46]. Portugalijos civilinio proceso kodekso 456 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kuris bylinėjosi nesąžiningai, gali būti įpareigotas sumokėti baudą ir išmokėti kitai šaliai kompensaciją, jei pastaroji to prašo. Kodekso 457 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisėjas parenka tokį kompensacijos už piktnaudžiavimą procesu dydį, kuris jam atrodo tinkamiausias[47]. Argentinos civilinio ir komercinio proceso kodekso[48] 45 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė skirti baudą šalies, nukentėjusios nuo piktnaudžiavimo, naudai. Pagal Brazilijos civilinio proceso kodekso[49] 18 straipsnį, kompensacija už nuostolius dėl piktnaudžiavimo procesu, kurią teismas, vadovaudamasis kodekso 18 straipsnio 1 dalimi, gali priteisti savo iniciatyva arba pagal prašymą, negali viršyti 20 procentų ginčo sumos. Rusijos civilinio proceso teisės doktrinos atstovas A. V. Judinas taip pat pasisako už nuostolių tvirta suma priteisimą nukentėjusiai nuo tam tikrų procesinių piktnaudžiavimų šaliai, kartu paliekant galimybę reikalauti visiško nuostolių atlyginimo pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles[50].

Taigi, nors minėtose valstybėse dažnai kalbama apie nuostolių (išlaidų) atlyginimą, tačiau jų priteisimu paprastai tik iš dalies, o ne visiškai kompensuojami patirti praradimai, be to, asmuo tokiu būdu yra tarsi „nubaudžiamas“, nes nustatant jų dydį iš esmės remiamasi protingumo ir teisingumo kriterijais. Šių nuostolių priteisimas, nors iš pirmo žvilgsnio kartais gali būti siejamas su deliktine civiline atsakomybe bei remiasi panašiomis idėjomis, tačiau nėra jos taikymas *stricto sensu* bei gali būti laikomas specifine procesinio, o ne materialinio teisinio pobūdžio atsakomybės priemone[51].

---

43 Varezės (Italija) teismo 2010 m. sausio 23 d. nutartis [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-28]. <http://www.altalex.com/index.php?idnot=49514&idstr=20>.

44 Belgijos Karalystės teismų kodeksas (*Gerechtelijk Wetboek*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-01]. <http://www.belgischrecht.be/codex.asp>.

45 Van Dessel, G. Contre l'abus procedural. *Journal des Tribunaux*. 1997, 1: 681.

46 Taelman, P. Gebruik en misbruik van procesrecht. *Tijdschrift voor Privaatrecht*. 1990, par. 30.

47 Mendez, F. R. Abuse of Procedural Rights? Spain and Portugal. In: *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Taruffo, M. (ed.). The Hague: Kluwer law international, 1999, p. 183.

48 Argentinos civilinio ir komercinio proceso kodeksas *(Código Procesal Civil y Comercial de la Nación)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <http://www.infoleg.gov.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16547/texact.htm>.

49 Brazilijos civilinio proceso kodeksas (*Código de Processo Civil*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-04]. <http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/L5869.htm>.

50 Judin, A. V. *Graždanskoe processualnoe pravonarušenie i otvetstvenost* [Civil procedural offence and responsibility]. Sankt-Peterburg: Izd. Dom Sankt-Peterburgskogo gos. un-ta: Juridičeskaja kniga, 2009, p. 391–392.

51 Kitaip tariant, nuostolių atlyginimo sąvoka šiais atvejais yra vartojama bendrine prasme, o ne kaip specialus teisinis terminas, tiesiogiai sietinas su civilinės atsakomybės institutu.

Lietuvos įstatymų leidėjas atsižvelgė į anksčiau aprašytą teisinį reguliavimą ir jo esmę užsienio valstybėse. Nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojusioje CPK 95 straipsnio 2 dalies redakcijoje numatyta, kad teismas, nustatęs piktnaudžiavimo atvejus, gali paskirti dalyvaujančiam byloje asmeniui iki dvidešimt tūkstančių litų baudą, o iki 50 procentų iš šios baudos gali būti skiriama kitam dalyvaujančiam byloje asmeniui. Tokiu būdu Lietuvos proceso įstatyme buvo įtvirtintas grynai procesinis teisinis instrumentas – privati bauda, kuria iš dalies gali būti atlyginami nukentėjusiosios nuo piktnaudžiavimo šalies praradimai, jai padaryta žala. Pažymėtina, kad privačios baudos skyrimas nėra deliktinės civilinės atsakomybės taikymas. Todėl, skirtingai nei prašant nuostolių atlyginimo, skiriant aptariamą baudą, mūsų manymu, neturėtų būti reikalaujama preciziško nuostolių, priežastinio ryšio tarp jų ir neteisėtų veiksmų įrodinėjimo. Teismas dėl baudos dydžio turėtų spręsti visų pirma atsižvelgdamas į piktnaudžiavimo pobūdį, trukmę, pasikartojamumą, padarytos arba tikėtinos žalos dydį, poveikį bylos nagrinėjimo operatyvumui ir ekonomiškumui, teisingumo ir protingumo principus bei kitas reikšmingas aplinkybes. Pagrindiniai šios nuobaudos tikslai turėtų būtų trys: iš dalies kompensuoti nukentėjusiajai šaliai padarytą žalą, nubausti piktnaudžiaujančią procesu šalį ir atgrasyti ją bei kitus potencialius piktnaudžiautojus nuo panašių veiksmų ateityje. Pasakytina, kad aptariama procesine priemone galimybė reikalauti visiško nuostolių atlyginimo nėra paneigiama – asmuo turi teisę reikalauti nuostolių (žalos) dėl piktnaudžiavimo procesu atlyginimo tiek toje pačioje byloje, tiek pareiškiant naują ieškinį (CPK 95 str. 1 d.).

Įstatymų leidėjo sprendimas nustatyti privačią baudą už piktnaudžiavimą procesu yra sveikintinas. Kadangi minėta bauda yra išimtinai procesinio pobūdžio institutas, jį taikant galima išvengti daugelio problemų, su kuriomis susiduria reikalavimas atlyginti nuostolius pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles[52]. Maža to, mūsų nuomone, tai turėtų būti veiksmingesnis ir ekonomiškesnis pažeistų teisių gynimo, patirtos turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo ir atgrasymo nuo piktnaudžiavimo procesu būdas nei nuostolių atlyginimas pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką, jog dėl piktnaudžiavimo procesu, vadovaujantis CPK 95 straipsnio 1 dalimi, gali būti priteisiami tik realūs nuostoliai, kurie susidarė kaip piktnaudžiavimo tiesioginė pasekmė[53]. Tokiu būdu apribojama galimybė gauti visų (tiek netiesiogiai, tiek tiesiogiai) su neteisėtais veiksmais susijusių nuostolių atlyginimą. Įstatymas taip pat nenumato, kad šiuo atveju galėtų būti atlyginama neturtinė žala. Taigi nukentėjęs asmuo neturtinės žalos atlyginimo gali reikalauti tik pavieniais įstatymų nustatytais atvejais[54] (pvz., kai dėl piktnaudžiavimo sutrinka nuken-

52 Plačiau žr. Brazdeikis, A. Reikalavimas atlyginti nuostolius dėl piktnaudžiavimo civiliniu procesu. *Teisė.* 2010, 75.

53 Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. P. B.* (bylos Nr. 3K-3-576/2008).

54 Pvz., Prancūzijoje, JAV dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis galima reikalauti ir neturtinės žalos (žr. Courtieu, G. *Droit à réparation. – Abus du droit d'agir en justice* [interaktyvus]. JurisClasseur: LexisNexis, 2005, par. 44 [žiūrėta 2009-04-29]. <www.lexisnexis.fr>; Dobbs, D. B. *The law of torts*. Saint Paul: West publishing Co., 2001, p. 1242). Už tai pasisakoma ir Rusijos civilinio proceso moksle (žr. Judin, A. V. *Zloupotreblenie processualnymi pravami v graždanskom sudoproizvodstve* [Abuse of procedural rights in civil procedure]. SPb.: Izdatelskij dom. S.-Peterburgskogo gos. un-ta, Izdatelstvo juridičeskogo fakulteta S.-Peterburgskogo gos. un-ta, 2005, p. 74). Mūsų manymu, būtų pagrįsta ir Lietuvos teisinėje sistemoje aiškiai numatyti tokią galimybę.

tėjusiojo sveikata (CK 6.250 str. 2 d.). Be to, reikalavimo dėl nuostolių atlyginimo patenkinimas reikalauja įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Tačiau dažnai tiksliai apskaičiuoti ir įrodyti nuostolių dydį, ypač kai jie susiję, pavyzdžiui, su dalykinės reputacijos sumažėjimu ar kitais piktnaudžiavimo procesu sukeltais nepatogumais ir praradimais (pvz., užvilkintu teismo procesu, prarastomis galimybėmis), yra itin sudėtinga, o kai kada net ir neįmanoma. Į tai atkreiptas dėmesys ir teisės doktrinoje[55].

Nepaisant to, kad privačios baudos institutas kaip priemonė prieš piktnaudžiavimą vertintina iš esmės pozityviai, vis dėlto galima pateikti keletą kritiškų pastabų dėl Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinkto teisinio reguliavimo:

1. Pagal CPK 95 straipsnio 2 dalies konstrukciją, teismas, skirdamas privačią baudą asmens, nukentėjusio nuo piktnaudžiavimo, naudai, kartu visada privalo skirti ne mažesnio dydžio baudą ir valstybės naudai. Tačiau nė vienoje valstybėje, kurioje, mūsų žiniomis, iš esmės egzistuoja privati bauda nuo piktnaudžiavimo nukentėjusios šalies naudai, tokio teisinio reguliavimo nėra. Be to, teismas paprastai turi teisinius instrumentus užkirsti kelią teismo ir valstybės interesų pažeidimui, todėl tam tikrais atvejais baudos valstybės naudai skyrimas negalimas, nes pats teismas būna reikšmingai prisidėjęs (pvz., nesiimdamas atitinkamų procesinių priemonių) prie piktnaudžiavimo padarinių atsiradimo. Kaip teisingai nurodo M. L. Stormas, teismas gali būti puikus bendrininkas ir pagalbininkas piktnaudžiaujančiai procesinėmis teisėmis šaliai[56]. Todėl skirti asmeniui baudą valstybės naudai už tai, dėl ko pati valstybė (teismo vaidmenyje) iš esmės yra kalta, būtų neteisinga. Vadinasi, CPK 95 straipsnio 2 dalis suformuluota taip, kad siaurina privačios baudos instituto taikymo galimybes, taip pat be svaraus pagrindo sureikšmina valstybės interesus. Atsižvelgiant į tai, kas paminėta anksčiau, mūsų manymu, nėra pakankamų teisinių argumentų, kodėl privačios baudos skyrimas turėtų būti privalomai siejamas su bauda valstybės naudai.

2. Atsižvelgiant į tai, kad vienas iš pagrindinių privačios baudos instituto tikslų yra kompensuoti nukentėjusio nuo piktnaudžiavimo asmens praradimus, mūsų manymu, buvo tikslinga nustatyti, kad aptariama bauda gali būti skiriama tik esant suinteresuoto asmens prašymui ir tik jei toks prašymas pareikštas iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos, o jei byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka – iki teismo posėdžio pradžios. CPK 95 straipsnio 2 dalis šiuo aspektu nieko nepasako, todėl šia linkme praktiką galbūt formuos teismai.

3. Įstatyme konkrečiai neišspręsti atsisakymo skirti privačią baudą apskundimo, taip pat nukentėjusio asmens skundo dėl per mažos baudos jo naudai klausimai. Kadangi nagrinėjama bauda gali atlyginti tam tikrus praradimus dėl kito bylos dalyvio piktnaudžiavimo, nukentėjęs asmuo turi tam tiką suinteresuotumą skųstis dėl netinkamų sprendimų dėl privačios baudos. Tačiau, mūsų manymu, pasirinkus tokį reguliavimą, kad privati bauda bus skiriama tik su bauda valstybės naudai, tiek atsisakymas skirti baudą, tiek per maža bauda atskirai neturėtų būti skundžiami, t. y. šie klausimai negalėtų

55 Taruffo, M. General Report. *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Taruffo, M. (ed.). The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 23.

56 Storme, M. L. Over het tergend geding voor een roekeloze vriendschap [interaktyvus]. *Liber Amicorum Jan Ronse*. Brussel: Story-Scientia, 1986, par. 19 [žiūrėta 2009-05-07]. <www.jura.be>.

būti savarankiško (atskirojo, apeliacinio ar kasacinio) skundo dalyku. Toks mūsų siūlymas grindžiamas tuo, kad teismų praktikoje atsisakymas skirti baudą valstybės naudai yra laikomas neskundžiamu[57], todėl būtų nenuoseklu leisti skųsti su ja pagal CPK 95 straipsnio 2 dalį susijusią privačią baudą. Be to, teismui atsisakius skirti privačią baudą, išlieka galimybė bendra tvarka kreiptis dėl nuostolių atlyginimo, o aptariamas institutas neturėtų tapti pagrindu papildomiems ginčams atsirasti. Kita vertus, motyvus dėl anksčiau paminėtų sprendimų neteisėtumo ar nepagrįstumo, mūsų manymu, galima būtų įtraukti į apeliacinį (atskirąjį, kasacinį) skundą.

Išvados ir pasiūlymai

Įsigaliojus Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui Lietuvos civilinio proceso teisėje buvo įdiegtos naujos, taip pat patobulintos anksčiau egzistavusios išimtinai procesinės priemonės atlyginti tam tikrus dėl piktnaudžiavimo patirtus turtinius ar neturtinius praradimus. Pirma, įstatymas nustatė, kad paskirstant bylinėjimosi išlaidas, galima atsižvelgti į asmenų elgesį procese. Todėl, mūsų manymu, bylinėjimosi išlaidų priteisimas užvedant naują (atskirą) bylą, t. y. pareiškiant ieškinį dėl bylinėjimosi išlaidų kaip žalos atlyginimo (deliktinės civilinės atsakomybės taikymo), paprastai neturėtų būti galimas. Antra, buvo įtvirtintas privačios baudos, kuri gali būti skiriama dėl piktnaudžiavimo nukentėjusio asmens naudai, institutas. Ši priemonė iš esmės yra veiksmingesnis ir ekonomiškesnis pažeistų teisių gynimo, patirtos turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo ir atgrasymo nuo piktnaudžiavimo procesu būdas nei nuostolių atlyginimas pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles. Tačiau Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas teisinio reguliavimo modelis šioje srityje turėtų būti tobulinamas. Nėra pakankamo pagrindo imperatyviai susieti privačios baudos skyrimo nukentėjusio nuo piktnaudžiavimo procesu asmens naudai su bauda, išieškoma į valstybės biudžetą.

Literatūra

Abolonin, V. O. *Zloupotreblenie pravom na isk v graždanskom processe Germanii* [Abuse of a right to claim in german civil procedure]. Moksva: Volters Kluver, 2009.

Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projekto [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-07-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=147584&p_query=&p_tr2=>.

Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso IV–VII dalių projekto [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-07-06]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.

57 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *akcinė bendrovė „Klaipėdos hidrotechnika“ v. valstybės įmonė „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“* (Nr. 2-250/2005).

showdoc_l?p_id=152966&p_query=&p_tr2=>.

Andrews, N. *English civil procedure: fundamentals of the new civil justice system*. Oxford: Oxford university press, 2003.

Argentinos civilinio ir komercinio proceso kodeksas (*Código Procesal Civil y Comercial de la Nación)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <http://www.infoleg.gov.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16547/texact.htm>.

Belgijos Karalystės teismų kodeksas (*Gerechtelijk Wetboek*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-01]. <http://www.belgischrecht.be/codex.asp>.

Brazdeikis, A. Reikalavimas atlyginti nuostolius dėl piktnaudžiavimo civiliniu procesu. *Teisė*. 2010, 75.

Brazilijos civilinio proceso kodeksas (*Código de Processo Civil*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-04]. <http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/L5869.htm>.

Campbell, W. C. Groundless Litigation and the Malicious Prosecution Debate: A Historical Analysis [interaktyvus]. *Yale Law Journal.* 1979, 88 [žiūrėta 2010-05-02]. <www.westlaw.com>.

Carpi, F.; Colesanti, V.; Tarufo, M. *Commentario breve al codice di procedura civile*. Complemento giurisprudenziale. Padova: Cedam, 1998.

Cayrol, N. *Action en justice* [interaktyvus]. JurisClasseur: LexisNexis, 2007 [žiūrėta 2009-05-09]. <www.lexisnexis.fr>.

Civil Procedure Rules [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/rules.htm>.

Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-1409 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-11-19]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=>.

Courtieu, G. *Droit à réparation. Abus du droit d'agir en justice* [interaktyvus]. Juris Classeur: LexisNexis, 2005 [žiūrėta 2009-04-29]. <www.lexisnexis.fr>.

Dobbs, D. B. *The law of torts*. Saint Paul: West publishing Co., 2001.

Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. IV tomas. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009.

Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas*: *teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

Driukas, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*. I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004.

Federal Rules of Civil Procedure [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-02]. <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/Rule1.htm>.

Gensler, S. S. Rule 11. Practice Commentary. *Federal Rules of Civil Procedure, Rules and Commentary* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-03]. <www.westlaw.com>.

Graždanskij kodeks Rossijskoj Federacii [Civil code of the Russian Federation] [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-04]. <http://www.interlaw.ru/law/docs/10064072-003.htm>.

Graždanskij processualnyj kodeks Estonskoj Respubliki [Civil procedure code of the Republic of Estonia] [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-07]. <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/rto/pae/2005/pae_nr18_28-12-2005.pdf>.

Italijos Kasacinio Teismo 2009 m. vasario 9 d. sprendimas *Eni s. p. a.* byloje Nr. 3057 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-28]. <http://www.altalex.com/index.php?idnot=45808&idstr=20>.

Judin, A. V. *Graždanskoe processualnoe pravonarušenie i otvetstvenost* [Civil procedural offence and responsibility]. Sankt-Peterburg: Izd. Dom Sankt-Peterburgskogo gos. un-ta: Juridičeskaja kniga, 2009.

Judin, A. V. *Zloupotreblenie processualnymi pravami v graždanskom sudoproizvodstve* [Abuse of procedural rights in civil procedure]. SPb.: Izdatelskij dom. S.-Peterburgskogo gos. un-ta, Izdatelstvo juridičeskogo fakulteta S.-Peterburgskogo gos. un-ta, 2005.

Keeling, B. C. Toward a Balanced Approach to "Frivolous" Litigation: A Critical Review

of Federal Rule 11 and State Sanctions Provisions [interaktyvus]. *Pepperdine Law Review*. 1994, 21 [žiūrėta 2010-03-02]. <www.heinonline.org>.

Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2004.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IMG Company“ v. A. M.* (bylos Nr. 3K-3-335/2010).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. P. B.* (bylos Nr. 3K-3-576/2008).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. L. v. E. K.* (bylos Nr. 3K-3-447/2007).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Militzer and Munch Fortransas“ v. Vokietijos bendrovė „Lex System“ GmbH* (bylos Nr. 3K-3-589/2006).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje *akcinė bendrovė „Kasyba“ v. akcinė bendrovė „Lietuvos taupomasis bankas“* (bylos Nr. 3K-7-861/2001).

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje *akcinė bendrovė „Klaipėdos hidrotechnika“ v. valstybės įmonė „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“* (Nr. 2-250/2005).

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios.* 2002, Nr. 36-1340.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymas Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 54-1845.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis administracinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Baltic Orthoservice“ v. Lietuvos valstybė ir kt.* (bylos Nr. A[756]–34/2011).

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis administracinėje byloje *R. M. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. A[4]–689/2003).

Mendez, F. R. Abuse of Procedural Rights? Spain and Portugal. In: *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Taruffo, M. (ed.). The Hague: Kluwer law international, 1999.

Mikelėnas, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.

Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB DK „PZU Lietuva“ v. UAB „Aukštaitijos traktas“* (bylos Nr. 2A-425-212/2009).

Perell, P. M. A Survey of Abuse of Process. *Annual Review of Civil Litigation*, 2007.

Polinsky, M. A.; Rubinfeld, D. L. Sanctioning Frivolous Suits: An Economic Analysis [interaktyvus]. *The Georgetown Law Journal.* 1993-1994, 82 [žiūrėta 2011-03-13]. <www.heinonline.org>.

Prancūzijos Respublikos civilinio proceso kodeksas (*Code de procédure civile*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-22]. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716&dateTexte=20090902>.

Van Rhee, C. H. The law's delay; an introduction. In: *The law's delay*: *essays on undue delay in civil litigation*. Van Rhee, C. H. (ed.). Antwerp: Intersentia, 2004.

Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 20 d. nutartis byloje Nr. 22-O „Pagal akcinės bendrovės „Bolševik“ skundą dėl konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo

Rusijos Federacijos civilinio kodekso 15, 16 ir 1069 straipsniais“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-05-04]. <http://ksportal.garant.ru:8081/SESSION/S__qJ8svPi7/PILOT/main.html>.

Simaitis, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2007.

Simaitis, R. Bylinėjimosi išlaidų atlyginimas įsigaliojus naujiesiems Civiliniam ir Civilinio proceso kodeksams. *Teisė*. 2003, 47.

Storme, M. L. Over het tergend geding voor een roekeloze vriendschap [interaktyvus]. In: *Liber Amicorum Jan Ronse*. Brussel: Story-Scientia, 1986 [žiūrėta 2009-05-07]. <www.jura.be>.

Taelman, P. Abuse of Procedural Rights. Regional Report: Belgium-The Netherlands. *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Edited by Michele Taruffo. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

Taelman, P. Gebruik en misbruik van procesrecht. *Tijdschrift voor Privaatrecht*. 1990.

Taruffo, M. General Report. In: *Abuse of Procedural Rights: Comparative Standards of Procedural Fairness*. Taruffo, M. The Hague: Kluwer Law International, 1999.

Van Dessel, G. Contre l'abus procedural. *Journal des Tribunaux*. 1997.

Valančius, V. Kai kurie naujojo Civilinio proceso kodekso bruožai. *Jurisprudencija.* 2002, 28(20).

Valančius, V. What are the novelties of the new Code of Civil Procedure of Lithuania? *Revista de processo: Publicação oficial do IBDP – Instituto Brasileiro de Direito Processual*. São Paulo: Revista dos tribunais. 2006, 31(134).

Varezės (Italija) teismo 2010 m. sausio 23 d. nutartis [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-28]. <http://www.altalex.com/index.php?idnot=49514&idstr=20>.

Zuckerman, A. *Zuckerman on civil procedure: principles of practice*. London: Sweet and Maxwell, 2006.

Wade, J. W. On Frivolous Litigation: A Study of Tort Liability and Procedural Sanctions [interaktyvus]. *Hofstra Law Review.* 1986, 14(3) [žiūrėta 2011-03-13]. <www.heinonline.org>.

DIFFERENT APPROACH TO LOSSES CAUSED BY THE ABUSE OF CIVIL PROCEDURE

Virgilijus Valančius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Aurimas Brazdeikis

Vilnius University, Lithuania

Summary. *Recent major amendments of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania (hereinafter – the 'CCP') have added new and improved older procedural instruments that may be used for reimbursement of losses inflicted by the abuse of process. The law now clearly states that the court may take into account improper conduct of the participants when deciding on distribution of litigation costs. A fine in favour of the party aggrieved by the abuse may also be imposed. Therefore, in this article the authors analyse litigation costs and private fine as measures to reimburse losses caused by the abuse of civil procedure.*

The authors argue that litigation costs can be a fairly effective and relatively easy-to-use procedural instrument, which might not only prevent procedural abuses, but also compensate losses inflicted by it that falls within the category of litigation costs. Therefore, changes to the statutory legislation, expressly empowering a court to deviate from general rules of distributing and awarding litigation costs, by taking into account the propriety of the party's actions in a procedure and causes that have given rise to those litigation costs, are welcomed. The courts are encouraged to apply these new rules without unnecessary hesitation. In addition, paragraph 11 of the Recommendations on Maximum Amounts to be Awarded as Remuneration for Attorney's and Assistant Attorney's Legal Aid (Services) in Civil Cases, approved by the Minister for Justice in 2004, should be construed as enabling the court to take due account to propriety of actions undertaken in the procedure and the fact of abuse when calculating the awardable amounts of attorney's fees, which are considered litigation costs according to the CCP. The authors also conclude that award of litigation costs in a separate (new) case, i. e. by filing a claim for litigation costs as damages under tort liability rules, as a general rule, should not be allowed. In addition, it is expedient to supplement Article 98 of the CCP by providing an opportunity to ask for and substantiate the incurred attorney costs even after the case hearing is over. Regretfully, the Parliament has not adopted the respective amendments.

After reviewing the practice and experience of other countries, the authors also agree with the introduction in the Lithuanian law of civil procedure of a private fine to be awarded in favour of a person aggrieved by the abuse. This procedural instrument shall be more efficient and act as economic means to redress violations of private rights, indemnify material or non-material damage and prevent abuse of process, rather than award of damages according to the rules of tort liability. However, the rules adopted on this issue are subject to some critical remarks.

Keywords: *civil procedure, abuse of civil procedure, litigation costs, private fine, reimbursement of losses.*

Virgilijus Valančius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas ir jo vystymosi tendencijos, administracinis procesas, konstitucinė teisė, Europos Sąjungos teisė, Europos Sąjungos teisės poveikis nacionalinei administracinei teisei, teisėjo ir teismų nepriklausomumas.

Virgilijus Valančius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil Procedure, Professor. Research interests: civil procedure and its development trends, administrative procedure, constitutional law, European Union law, influence of the European Union law on the national administrative law, independence of judges and courts.

Aurimas Brazdeikis, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros lektorius, socialinių mokslų (teisės) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas, procesiniai teisės pažeidimai ir atsakomybė už juos, administracinių bylų teisena.

Aurimas Brazdeikis, Vilnius university, Faculty of Law, Department of Private Law, Lecturer, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: civil procedure, procedural offences and liability for them, court proceedings in administrative cases.